

Baráth Éva

TESTVÉREMRE EMLÉKEZVE

Endrődi József

Nemzetőr volt. A tanácsháza bejáratánál lehetett a kritikus időpontban. Az biztos, hogy fejlődés következtében vesztette életét, de egy szemtanú, aki már holtan látta, tarkólövésről beszélt. Másnap a tűzoltók vitték el holttestét a Szolnoki temető halot-tasházába. A Fehértói temetőben van eltemetve.

Bátyám, Endrődi József 1927. augusztus 15-én született Jászberényben. Édesapja Endrődi József, édesanyja Sinkovics Anna. Józsi hat elemi végzettséget és betanított lakatos szakmunkási képzést nyert.

Gyermekkora úgy indult, hogy szülei szerelemben, de nagy szegénységben kezdtek el közös életüket. Apja a malomban dolgozott molnár segédként, anyánk cipőfelsőrész készítő tűző volt. Dolgoztak és nehezen éltek.

A már növekedő Józsi hallotta szülei egyre sűrűbb vitáit-veszekedéseit. Gyenge idegzetűvé vált és félőssé, a félelme még a későbbi gyermekéveiben is elkísérte. Szülei 5-6 év után elváltak, házasságuk zátonyra futott. Anyja hazaköltözött gyermekével a szülői házba, dolgozott és féltőn nevelte őt. Így kialakult anya és fia között egy mély, belsőleges kapcsolat. Jobb életet akart biztosítani nagyon szeretett gyermekének.

Évek teltek el mire az anya új házasságot kötött a fia beleegyezésével. Józsi is megszerette, sőt elfogadta nevelőapjának Baráth Vendelt. Innen ered a családi nevünk különbözősége, édesapánk nem ugyanaz volt. Apámék sokat politizáltak munkatársaival együtt, kirándulásokat szerveztek a családoknak. Az asszonyok főztek, a gyerekek játszottak, a férfiak pedig elkülönülve beszélgettek a világ eseményeiről, ami a serdülőkorú gyerekeket is nagyon lekötötte, és egyúttal szemléletüket is formálta. Ez a testvérem későbbi életét is nagymértékben meghatározta. Józsi a saját édesapját szinte nem is látta, más városba költözött és nem törődött a fiával. Felnőtt korában is talán egy hetet töltöttek együtt. Szinte nem ismerte, nem is beszélt róla soha.

A bátyám mindenkivel barátkozott, mindenét megosztotta és nagyon nehezen viselte, ha nem tudott adni. Ezért, amíg jól éltünk a háború előtt, anyánk délután több szelet kenyeret kent meg, mikor mivel, mert Józsi kiment az utcára, de onnan máris üres kézzel tért vissza

újabb és újabb uzsonnát kérve. Anyánk mindig megkérdezte tőle: „Mondd kisfiam, most hányan vagytok kint az utcán? Szeretném tudni, hogy egyszerre mennyi szelet kenyeret kenjek meg.” Én is odaadtam az uzsonnámat az utcabeli pajtásainknak, de nem kértem másikat, rossz evő voltam gyerekkoromban. Itt emlétek meg egy későbbi történet: Frivaldszky néni, a volt polgármester felesége többször ebédelt nálunk vasárnaponként, és a testvérem a saját ebédjét is átadta neki.

1944. szeptember 20-án mi is a háború kellős közepébe kerültünk. Már Hatvanban laktunk a saját családi házunkban. Ezen a napon nagy meleg volt, én a homokban játszottam, amikor úgy 1/2 12 óra tájéka észak felől kötelékben szép ezüstösen fénylő repülőgépek jöttek. A vasút fölött eléggé jól leereszkedtek, és nagy fordulóval visszakanyarodtak arra, ahonnan jöttek. Én kiabáltam anyámnak, és ő nagyon rémült arccal szorította kezeinket. Éreztem, hogy valami komoly baj elé nézünk. A szomszédok is összeszaladtak, és aggódva mondták, hogy ezek még visszajönnek. Igazuk lett, kb. egy órán belül ismét hallottuk erős, méltóság-teljes dübörgésüket. Alacsonyabba ereszkedtek, és valamit mind a négy kötegből leszórtak, a negyedik adta gyújtólöveget. Ekkor a pokol kellős közepébe kerültünk. Sohasem lehetett pontosan meghatározni hány ember halt meg itt. A repülők a bombázás végeztével tovamen-tek, Szolnok felé vették az utat. Céljuk volt a nagy vasútállomások megsemmisítése.

A testvérem ekkor a malomban dolgozott, apukám meg akarta tanítani a szakmára. A malom kb. 500-600 méterre volt a vasúttól, Józsi délután érkezett haza remegve, szótlanul és anyánkat követte mindenhová. A serdülő gyerek újabb lelki megpróbáltatást élt át. Így nem beszélt semmiről, csak azt mondta anyámnak: „Ne kérdezz semmit, jobb, hogy ti nem tudjátok.” Édesapám Hatvanban 1945. február 19-én halt meg, ezt követően visszajöttünk Jászberénybe. Sajnos, anyánk nem talált munkát, így Budapestre költözött az egyik hűgához, mi a mamával maradtunk. Iszonyatos szegénységben éltünk, anyánk dolgozott ugyan és a fele fizetését hazaküldte, de mire kézhez kaptuk a pénzt, szinte semmit ért.

Végre sikerült 1955. decemberben a saját kis házunkba költöznünk. A hatvani házat lakóval együtt eladták, és annak az árából Jászberényben építettünk egy egyszobásat. Bútor ugyan nem volt benne, de így is örültünk, újra együtt lehetett a kis családnak. A bátyám a konyhában aludt, és nem fázott, mint előtte mindig. Terveztünk és álmodoztunk, hogy mit veszünk, ha lesz pénzünk. Józsin is látszott, hogy egy kicsit jobban érzi magát. Tavasszal aztán kertet ásott, földet hordott és megbeszéltük, hogy mit ültessünk a kertbe. Én akkor már állandó munkahellyel rendelkeztem, igaz kevés fizetéssel. Szerényen, de megéltünk, Józsi is dolgozott. Igaz, csak rövid időszakokra alkalmazták, volt lakatos, majd a Fémnyomó- és Lemezárugyárban, valamint a Ganz MÁVAG-ban is dolgozott. Telték a napok, hónapok, hallottam a forradalom híreiről, és otthon mindent elmondtam Józsinak, kértem, hogy ő ne vegyen részt benne. Mi már annyit veszítettünk, szenvedtünk, és most már szeretném, ha boldogok lehetnénk. Azt terveztem, hogy új életet kezdünk és minden jó lesz. Testvérem válasza csak ennyi volt: „Évikém, igazad van, nekünk már elég volt a szenvedésből.” '56 októberében a Lehel szálló nagytermében gyűlést tartottak, ahová a barátaival ő is elment, ekkor és ott léphetett be az ifjúsági szervezetbe. Megfeledkeztem róla, hogy ő lázadó természetű és igazságszerető, a szegénységet már képtelen volt elviselni. Így köszöntött ránk 1956. november 4-e. Ez egy szép, napsütötte vasárnap volt. Józsi már reggel tiszta munkásruhát vett fel, és egy anyánk által varrott bárányszőr mellényt, amit nagyon szeretett.

Ment a lányhoz, akinek udvarolt, nekünk azt mondta, hogy az építkezésen fog segíteni.

Forradalmi Ifjúsági Szövetség Sorszám: III/12.

Jászberényi Igazoló lap

Név: En dródi József

Anyja neve: Sinkovics Anna

Születési éve: 1927

Lakhelye: Jászberény, Solymos u.1.

Igazolom, hogy Magyarország szabadságáért és függetlenségéért folyó fegyveres harcra jelentkezett a Forradalmi Ifjúsági Szövetségbe.

FEGYVERYSZERELÉSRE JÖGÖSÜLT!

Jászberény, 1956. nov. hó 2. napján.

Jászberényi Nyomda 1956. A Forradalmi Ifjúsági Szövetség Vezetője: János

Igazoló lap

Nem valószínű, hogy tényleg ott volt, mert a munkásruhája patyolattiszta maradt. Déli 12-kor már otthon volt, kezet mosott és mind a hárman asztalhoz ültünk ebédelni. Anyám finomat főzött, és ő nagyon jóízűen, de elgondolkozva evett. A csirkemell csontját felém nyújtotta, és azt mondta, gondoljak valamire. Én is el voltam foglalva a saját problémáimmal, jól megfontoltam, és a csontot kettétörtük. A kezemben maradt a bunkós része. Józsi azt mondta, hogy ez nem sikerült. Aztán összeszedte a csontot, a tűzbe dobta és szomorúan nézte. Majd felállt, megköszönte a finom ebédet, és azt mondta, hogy neki még vissza kell mennie. Anyámnak kezet csókolt, megölelgette, megpuszilta, még bocsánatot is kért tőle, habár őt semmivel nem bántotta meg. Engem is megpuszilgatott és mondta, hogy este későn jön haza. Kérte, hogy zárjak be mindent jól, vigyázzak anyura és a házra. Majd sietősen elindult. Mi kikísértük, mint máskor, tanácsot adtunk, hogy nagyon vigyázzon magára, ne keveredjen bele semmibe. Ekkor biztosan nem volt nála fegyver!

Józsi csak ment és nem nézett hátra, ezt furcsának találtuk, bár egész nap, sőt már előzőleg is ilyen volt. Például szombaton anyám a padlásra akart küldeni valamiért, de a testvérem azt mondta maradjak, majd ő lehozza. A hangja tőle teljesen szokatlan módon szinte parancsoló volt. Gondolom, a fegyvert a padláson rejthette el, és nem akarta, hogy megtaláljam. Bár ezt még ma sem hiszem el, mert annál elővigyázatosabbnak tartottam őt. Pontosan egy óra-kor ment el hazulról, és délután kb. 16 órakor nagy lövöldözést hallottunk. Anyám, mintha megérzett volna valami rosszat, őrjöngve kiabált: „Jaj, Istenem, Istenem, nincs már nekem kisfiam, érzem én, agyonlőtték!” Ezt olyan sokszor megismételte, hogy a vigasztalásosomat szinte nem is hallotta, az udvarlómmal alig tudtuk lecsillapítani. Sajnos igaza lett. Józsit a

városháza folyosóján, befelé menekülés közben, az oroszok föbe lőtték. Bátyám nemzetőr volt, a városháza bejáratánál teljesített szolgálatot. Én úgy tudom, ő nem lőtt, a fegyver a vállán volt. (Egyébként a bátyám nem volt sem levante, sem katona.)

Hat halott és sok sebesült volt. A Nagytemplomunk tornyát a kaszárnyából célzott löveg-
gel lelőtték, égett a torony, a kereszt, koronástól lezuhant, és kár keletkezett a templomban is. Az oroszok nem engedték oda a főtérre sem a mentőket, sem a tűzoltóságot. Minden bejáratit tankokkal eltorlaszoltak, és iszonyatos rombolást végeztek.

Így ért véget a mi boldogságunk, szinte egy csapásra, órákon belül. Testvérem egy egészséges, 29 éves fiatalember volt. Bátyám a Forradalmi Ifjúsági Szövetség tagjaként, mint nemzetőr vesztette életét hazájáért, barátaiért és valamennyiünk boldogabb jövőjéért. Tenni akart, még az élete árán is a jobb élet reményében. Mindannyian tudták, hogy harc esetén nincs esélyük, mivel egy egészen jól felszerelt orosz laktanya volt Jászberényben. Mégis megpróbálták, kockáztatva az életüket is. Azt hiszem nem nehéz elképzelni, hogy ezután mit éreztünk, és min mentünk keresztül. Csak kedden indultunk keresésére, mivel én reménykedtem, hogy egyszer csak betoppán, hazajön.

Két oldalunkon fegyveres orosz katonák kíséretében engedtek föl a tanácsháza házasságkötő termébe. Szörnyű volt, mikor az anyakönyvvezető remegő kézzel elém rakta a testvérem zsebében talált személyes tárgyakat. Kérdezte, hogy felismerem-e azokat. Nagyon sírtam, megszólalni sem tudtam, csak igenlően bólogattam. Adott egy papírt, azt mondta keressük meg, és amilyen gyorsan csak lehet, temessük el, mert ki tudja mi lesz még ezután.

A Fehértői temetőben 56-os kopjafáknál édesanyánkkal

A Szolnoki temetőben találtuk meg, ahogy beléptünk az ajtón két szinte egyforma fiatal férfi feküdt a földön vérbe fagyva. Az egyik a bátyám volt, a másik Kiss László, a nemzetőrtársa. A szörnyű látvány életem nagy tragédiája volt, szavakba szinte nem lehet foglalni az akkor érzett fájdalomam. Ordítva szaladtam ki a temetőből azt kiáltozva, hogy ez nem lehet igaz, de sajnos az volt.

Ami ezután következett az már a tragédia csúcsa volt. Hazaérve anyámnak nem kellett mondanom semmit, összekapaszkodva sírtunk. Csak mechanikus cselekvésekre voltam képes, magam intézkedtem és szerdán délelőtt temettük. A Szolnoki temetőből a Fehértői temetőbe vittük át holttestét, a sírja most is ott van. Mindössze öten voltunk a bátyám temetésén, a rokonok, az ismerősök nem mertek eljönni, nagyon féltek, engem viszont semmi sem érdekelt. A gyásznépet anyukánk, én, a vőlegényem és a keresztszüleim alkottuk. Más rokont nem tudtunk értesíteni. A szomszédoknak szóltunk, de ők őszintén megmondták, hogy nincs bátorságuk részt venni a búcsúztató szertartáson. Csak az anyámra vigyáztam. Sokáig ébredtem úgy álmomból, hogy csurom vizes voltam. Anyám kérdezgette mi a baj, de én azt válaszoltam, hogy semmi, csak aludjon tovább. Máskor szinte szavak nélkül is tudtuk, hogy mit érez a másik. Nagy fájdalomunk volt testvérem elvesztése. Az édesapja, aki még élt, tudtunk nélkül kovácsoltvas emléket állíttatott zománcozott névtáblával, a halál dátumaként 1956. november 4-e szerepelt. Nem távolítottuk el, de féltünk, hogy valakinek „szemet szúr”, s bajunk lehet belőle.

Még beszélni sem lehetett ezekről a dolgokról, akkor ez veszélyes volt. Minden nap kimentünk a temetőbe, és elbeszéltem fájdalomamat. Neki ez volt elrendelve. A sorsa megíratott, egy magasabb hatalom irányította, és minket is, hogy mindezt elviseljük. Nagy dolog, hogy még a „feltámadásukat” is megérhettük. Már nem az emberiség söpredékei, mint ezt akkor mondták az „ellenforradalmárokról”. Emberségből példát mutattak, egy szebb jövőt, jobb életet akartak valamennyiünknek. Akkor ez nemes tett és bátorság volt, mindenki egyet akart. Talán megismételhetetlen tett volt ez Magyarországon.

Összefogtak egy szebb és jobb élet reményében. Nem rajtuk múltott, hogy veszítettek, nagyon nagy árát fizettünk, a mi dicsőséges forradalmunk elvesztése sok ember értelmetlen halálát követelte a szabadságunkért.

Bátyám 1991. október 23-án megkapta a posztumusz 1956-os emlékérmét. A kitüntetés én vettem át Göncz Árpád köztársasági elnöktől a Parlament Vadásztermében. Van még egy megható emlékem: az első október 23-i megemlékezések egyikén (a pontos dátumot már nem tudom) az ünneplők alkonyatkor kijöttek a temetőbe és felkeresték a bátyám sírját is.